

ÚJ UTAK JEGYÉBEN

A ZENTAI MŰVÉSZTELEP, 25. TÁRLATA

Közismert, hogy a zentai a legrégebb vajdasági művésztelep. De lehet, hogy nemcsak Vajdaságban az. Ismert következetes hagyományápolásáról is. Tavaly is, a ki tudja már hanyadik *Akvarell a Tiszán* c. kiállítás zárónapján, 1976. november 25-én megnyílt sorrendben a 25. zentai művésztelep tárlata.

A hagyományokat a zentaiak féltőn ápolták, s az eddigiek mellé most egy új kezdeményezés is fölzárkózott: az 1976. évi táborozások újszerű anyaga. Vagy talán az is lehet, hogy a tavalyi táborozás munkamódja fordulópontot jelent a telep munkájában?

Mindenesetre újdonság! Már magábanvéve az is eléggé szokatlan, sőt rendhagyó megmozdulás, hogy az alkotók s a művek eljutnak az üzembe, kijutnak a mezőre, a parasztok, a munkások, egyszóval a dolgozók közé. Ez a legfőbb jellegzetessége, újszerűsége a néhány napos nyári és őszi táborozásnak és természetesen a tárlatnak is. Ugyanis ez az első kísérlet arra, hogy a művészek az alkotás középpontjába kizárólag a munkát, a munkást, a földművest, a gyáripari termelést helyezték szinte tematikus programként.

A táborozó festők egy csoportja a nyáron Tornyos határában, a tornyosi aratóünnepségeken festett kint a mezőn, az alig elviselhető nyári kánikulában. Itt, ezen a nyáron újra kézzel arattak. Versenyszerűen ősi szokás szerint kaszálták a búzát, vágták és szedték a rendet, kötözték és keresztbe rakták a kévüket. Évszázados hagyomány elevenedett fel egy napra. Most is hajnal-tól késő estig görnyedve vágták a rendet, végezték a paraszti munka egyik legnehezebbjét — ha nem a legnehezebbet — a verőfényes nyári égbolt alatt.

Persze a dolgozók számára csupán fájdalmas emlék az ilyen aratás, hiszen ma már géppel végzik. Az út a kaszálástól a zsákba kerülő búzáig sokkal-sokkal rövidebb és könnyebb. Komputeres, romantikamentes az évi gabona betakarítása. Igaz, a pacsirta változatlanul ösztönösen dalolja évezredes dalát, s versenyt énekel a kombájnok ütemes zajával. Most is hull a sárga, az okker, a barna búza a Tisza vidékén, csakhogy sokkal kevesebb a por, mint régebben volt.

Aztán, október egyik verőfényes szombatján, a művészek megjelentek a Duro Salaj Textilüzem munkacsarnokaiban. Kissé furcsának tűnhettek a dolgozóknak a festőállványok, tubusok, különös lehetett számukra a balzsamterpentin szaga. Nem mindennapos színfolt volt ez a megszokott munkájukat végző gyáriaknak. Mégis milyen szépen megfértünk egymás mellett!

És most itt a falakon lógó rajzokon, pasztelleken és olajfestményeken újra megelevenedik a sok-sok élmény.

A tizenöt festő 44 alkotása közül elsőnek — rangsorolás nélkül — Ankica Oprešnik *Délibáb aratáskor* című képéről szólunk, amelyen valószínűleg a verőfény hiányáról álmodik varázslatos meleg vöröseivel a művész sajátos formanyelven, hiszen számára elképzelhetetlen, eddigi tapasztalataival ellentétes a majdnem didergő nyár elmúlt valósága. A képen tobzódnak az ünnepi hangulat bensőséges melegét árasztó színek, a pirosat itt-ott a sárga fokozza, s szinte tüzel a forróság a szokatlan hangvételő alkotáson. Aztán a textilgyár udvarán felejtett, de az is lehet, hogy eldobott fehér rongydarab (terítő is lehet vagy — mondjuk — piros csikos kenyérfekendő) álmát a szépen gondozott zöld fűpázsiton még szebbé igyekezett varázsolni az *Ember erőszakot követett el a gép termékén* c. olajképén, amelyen a textilgyári poros hétköznap szépségévé válik érzelmi fűtöttsége személyiségének élménybefogadó készsége nyomán.

Branislav Vuleković a *Búzatábla I. és II.* című képén, heves ecsetkezeléssel, a mélytűzű zöldek, majdnem árnyékok is, a sárgák és a pirosak formavilágát kompozíciós egységbe foglalja a sejtemes szürke éggel, szinte rátelepedve a búzatáblákra, a látóhatár messzeségének elfojtott, árnyat kínáló ígéreteré. A *vászon csomagolása* c. olajképen az anyagmozgatók és a fölgöngyölítő gépsoron dolgozók világából a narancs-, a kék és a zöld színű drapériákat festi meg gazdag színharmóniával.

Ács Józsefnek, a zentai művésztelep egyik megalapítójának *Aratás* című olajképe szinte sejtelmesen idézi a kaszálók lendületes csapásainak ritmusát. A jellegzetes kék ég alatt beszorult a forró nyári délután az idő végtelenségébe. Izzik itt a kaszálás emléke a derűs ég, a sokarcú vajdasági táj, a kerges tenyérral suhintó kasza alatt. Belopta a kiállításra a napfényes búzamezők letűnt hangulatát. A szemlélők, akik a versenyt figyelik, éreztetik a látogatóval, hogy nincs többé végkimerülésig robotoló paraszt, aki aratás idején belegörnyedt a hétköznapi dolgos végtelenjébe.

Bogomil Karlavaris *Búzamezője* már-már mértani tökéletességű, sajátos harmóniája, a végtelenbe vesző, mindent egybefogó, jellegzetes vajdasági égbolt varázsa a racionális ritmussá alakított, fokozatosan ipariadó nyugodt horizontig ér. Vagy lehet, hogy azon túl is?

A *Textilgyár*, de különösen a *Ládák a raktár előtt*, a gyárudvar hangulatát tette művészi élménnyé. A ládák, a végtelen pannon síkság sejtelmes, képszerű világa — úgy rémlik — az idő és a tér egysége is lehet.

Az *Arató* c. nagyméretű olajfestmény Benes József alkotása. Kompozíciója szokatlan, akárcsak a nyári kora hajnalok ijesztő nagyságú búzatáblái, amelyek már majdnem teljesen eltörpítették az embert, azt, aki végül mégiscsak megbirkózott minden akadállyal, legyőzött minden sírhétséget. Erről a képről az izzadságszag csapja meg a látogatót. Benes az óriási verőfényben úszó búzatábla sárga szintonusainak, a napfényes nyári mezők sokat ígérő gazdagságának varázsát adja maradandóan. A felület majdnem agyonnyomja a kép felső sarkában levő, keményen küzdő kis figurát, az embert, akít a nehéz, zsiros termőföld átölelve tart, s aki mégis sziklaszilárdan áll ezen a földön, magabiztosan, még így, aprón is uralja a képsíkot. Körülötte, a barna termőföldön már elszórva, elvetve a mag, a jövő termésének ígérete. Ugyanakkor a figura jellegzetesen arató ember, akinek mozdulatában, lendületében benne van az ósók földhözragadt, görnyedő nyomora, ahogy a rendet vágja.

Milan Kerac *Nyári nap* című olajfestményén szinte bensőséges ünneppé transzponálja a dolgos, nyáriasan poros hétköznapi nehéz, búzavirágszínű, derűs reményét. A munka ünnepi tisztaságának hangulatát árasztó égbolt alatt, a már lekaszált, learatott, meleg sárgán tüzelő búzatarlót szinte fájdalom barnán ölelik át a frissen szántott, nedves barázdák. A *Részlet a textilgyárból* c. két képek már a hangulata is sejteti a csomagolók sikeres munkáját, az eredményes munka utáni megelégedettségét. A munkacsarnok derűs hétköznapi napjait a színek pompájával és változatosságával érzékelteti. A figurák szinte betöltik a képsíkot, mintegy jelezve a festő emberbe vetett hitét az elgépiesedéssel szemben. Ezek a képek még az ember s annak teremtő, alkotó szelleme uralja a gépeket. A zajos, lármás csarnokot a csendes, nyugodt munkalétkör helyettesíti. Úgy tűnik, mintha egy pillanatra sikerült volna megállítania a gyorsan múlt időt.

Petar Mojak *Kaszás* című olajképe magán viseli alkotója markáns megjelenítő képességét. Ez, akárcsak a *Textilgyárból* című alkotása, a keményen végzett munkáról ad hírt, ünneppélyesen, méltóságteljesen és festői módon vall róla.

A többi alkotáson is a szövőgépek dübörgése és a finoman fölszálló textilpor illúziója végigkíséri a tárlatlátogatót. A verőfényben fürdő nyári búzátáblák fölött megittasultan örök dalát éneklő pacsirta szárnycsattogását a varrógépek csendes zaja váltja fel. Ez az a zümmögés, amely egyhangúságával megigézi a nézőt Benes József és Ács József fotómontázsain, Guelmínó Valéria és Dudás Antal rajzain, festményein és makraméin Gyurkovics Hunor, Petrik Pál, Petrik Tibor, Szilágyi Gábor, Torok Sándor és Zsáki István olajfestményein, rajzain, pasztelljein.

Az aratóünnepeken készült alkotásokat december 4-én Tornyoson a művelődési otthonban, a textilgyárban készültet pedig a Đuro Salaj Textilgyár tanácstermében megnyílt tárlaton mutatták be.